

HTR311.12 Ödevi

Furkan Akkurt

Konu: Cumhuriyet Başlangıcı Türkçe Dil Devrimi

İçerik

Özet	1
Giriş	2
Alfabe reformu.....	3
Yeni Kelimeler.....	4
Genç Kalemler	7
Güneş-Dil Teorisi.....	8
Bir Dil Akademisi	8
Kurultaylar	9
1. Birinci Türk Dili Kurultayı	9
2. İkinci Türk Dili Kurultayı.....	10
3. Üçüncü Türk Dili Kurultayı.....	12
Kapanış	13
Kaynakça.....	14

Özet

Bu makalede genel olarak Cumhuriyet döneminde, özellikle de 1930-1938 yani İkinci Kemalist Dönem’de, yapılmış kurultaylar, uygulanmış kanunlar ve Güneş-Dil Teorisi’nden bahsedilmektedir. Tanzimat zamanında da belirtilen dil reformu istekleriyle başlangıç yapıp, Atatürk’ün ölümünden sonra yavaşlayarak azalan dil devrimi hakkında farklı görüşlerdeki kaynaklardan alıntılar yapılarak bahsedilmiştir. Genel olarak, dilin şu anki durumu da göz önünde bulundurularak, Geoffrey Lewis’in kitabını adlandırdığı gibi, literatür bu dönemden “felaket bir başarı” olarak bahseder.

Giriş

Dil Devrimi'yle, Cumhuriyet başlangıcında Türkçeye yapılan reformlardan bahsedilir. Bu konu üzerine, 19. yüzyıl ortalarından beri bazı denemeler, tartışmalar yapılmıştır. Alfabenin Romen alfabesine değişimi Osmanlı'nın son iki yüzyılında tartışılmıştır.¹ Bu değişikliklere girişilmeden önce, ki dil reformu diğer değişikliklerden daha zor elde edilecektir, bu yolda diğer taşların da yıkılması gerekir ve 1928 öncesi bunlar yapılır.

Takvim değişimi, devlet dininin değişimi, şeriatın kaldırılması ve fes yasaklanması dahi yeni kurulan "Türk" kültürünün yolunda dilden önce yol katedilmesini sağlar.² 1922'de biten askeri savaşa, adeta "kültürel" bir savaşa başlanır. Bundan sonra Osmanlı'nın eski kültüründen, batıya bakan bir kültüre geçmek için verilen bir mücadele vardır. Bu yeni kültür, eski tecemmüi toplumdaki infiradi topluma geçiyordur, Prens Sabahattin'in takip ettiği ekole atfedersek.³ Batı genelinde böyle bir değişim olmaktadır zaten.

Dilin tek düze ve standardının olmasının istenmesinde büyük etkenlerden biri de, yeni kurulan devletin ve kültürün, dinen halk değişimlerinden sonra, birbirine bağlı, bir ulus arkasında birleşen bir topluluk olması istenmesidir. Başka dinden ırklar Osmanlı'da yaşarken, içlerinde Türkçe bilenler dahi nüfus değişiminde sınır dışı olurlar ve Türkçe bilmeyen Müslümanlar Türkiye içine alınır. Yeni yüzyılda Avrupalı ulusçulukla aynı hizada, tek dil ardında birleşmenin gerekli olduğu düşünülür.⁴

1921 ve 1924 anayasaları devletin dilinin Türkçe olduğunu söyler. Türk kültürünün parçası olmak isteyen herkesin bu dili konuşması gerekir. 1927'de yayınlanan bir kanun tüm öğretmenlerin Türkçeyi ana dili olarak konuşmasını gerektirir. Aynı yıl yayınlanan diğer bir kanun Yunanca ve Kürtçe eğitimi yasaklar. Reform tartışmaları İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde başlamıştır. Cumhuriyet'te ise, 1923-28 yılları arasında dil reformları daha çok tartışma safhasındadır. Tartışanlar iki gruba ayrılır ve bir grup tamamıyla batılılaşma isterken diğer grup bunun aşırı olduğunu düşünür.

---

¹ Andre Zakari, *A Modernist Approach Towards Turkish Nationalism: The Case of Language Policies in Early Republican Turkey* (İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık Ticaret A.Ş., 2017), 130.

² Zakari, 126.

³ Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi* (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2007), 61.

⁴ Zakari, 128.

Dil Devrimi'nin Cumhuriyet vaktinde iki büyük kısmı var: Alfabe değişimi ve kelimelerin sözde öz Türkçe yenileriyle değişimi. Önceki paragrafta belirtildiği gibi, alfabenin Romen alfabesine değişimi uzun yıllardan beri tartişılan ve üzerine farklı fikirler ortaya atılan bir konudur. Örneğin Enver Paşa, mevcut harflerin ayırık yazılmasını ortaya atmıştı. Namık Kemal gibi bazı aydınlar tamamıyla bir ortografik değişimin İslam'a olan bağın kopacağı manasına geleceğini öngörerek endişelenmişlerdir. Tam da gayenin bu olduğunu söyler Andre Zakari kitabında. Dil reformunun aktif başlangıcı 1928'de olan kanuni değişikliklerdir.⁵

Kelimelerin değişiminin ilk göstergesi de 1932'de Atatürk'ün kendisi tarafından olmuştur. Samih Rıfat'ın vefatında yazdığı taziye mektubunda yeni kelimelerden bolca kullanır. 1934'te tasfiye süreci neredeyse sınıra dayanır. Yine 1934'te Atatürk'ün İsveç Velihtı Güstav Adolf şerefine yaptığı konuşma epey ilginçtir. Bu konuşmadaki yeni kelimeler o kadar fazladır ki, konuşmanın genel temasını çıkartmak vaktin eğitimli Türkleri için bile mümkün değildir.⁶

Alfabe reformu

Alfabenin Latin alfabesine değişimi 1 Kasım 1928'de kanunla mecburi hale getirildi. Atatürk yeni alfabeyi tanıtmak için ülkeyi dolaşır ve yeni harflerin çabucak öğrenilmesini söyler. Erik J. Zürcher, bu değişimin argümanları olsa da, Atatürk ve takipçileri tarafından çok tutkulu bir şekilde istenmesinin ideolojik olduğunu söyler. Bu ideoloji, Türk kültürünü ve insanının zihniyetini olabildiğince eski yani ülkenin doğusundan alınan örfler ve hayat şeklinden Batı'ya ve modern fikirlere çevirmekten yanadır. Alfabe reformundan sonra, radikal tasfiyecilerin etkisi artar. Bu reformun "başarısı" insanlara kanunla bu işlerin yapılabileceğini gösterir. 1930'ların radikal uluşçuluğu da bu değişimlerle uyumaktadır. 1 Kasım 1928'de yayınlanan kanun, 1929'un ilk gününden itibaren yeni alfabenin halk iletişimlerinde kullanma zorunluluğu olacağını söyler.⁷

---

⁵ Zakari, 114, 130-131.

⁶ İsmail Tuğrul şavkay, "The Political-Ideological Dimension of Kemalist Language Reform" (doktora tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 1996), 184-188.

⁷ Erik J. Zürcher, *Turkey: A Modern History* (New York: I.B.Tauris & Co. Ltd, 2017), 190-191.

Alfabenin içeriğinden örneğin, q harfi ilk alfabe düzenlemesinde içindedir fakat Atatürk bunu pek sevmez ve son alfabede bu bulunmaz. Halbuki, eski, bazen de pek eski olmayan, Türkçe sözlüklerden eski telaffuzlara bakarsak farklı ‘k’ harfleri Osmanlı zamanındaki Türkçede aynı şekilde telaffuz edilmemiştir. Yani ‘q’ harfi bu farkı kaybetmeyi önleyebilirdi fakat tek ‘k’ harfiyle bu telaffuz farkı ifade edilemedi ve bugün bu farkın kalmadığı savunulabilir.

Genel olarak dil reformlarında, TDK ve TTK’nin rolleri epey büyüktür. TTK, tarih üzerine olmasına rağmen Türkçedeki bu dil reformunda tarihi revizyonculuk büyük pay sahibi olduğu için o da büyük rol sahibi olmuştur. Alfabenin halk içinde yayılmasında Türk Ocakları da büyük rol oynamıştır.⁸

Yeni Kelimeler

Değişimin ikinci kısmı, çoğunlukla yüzlerce yıl önce doğudan alınmış olan kelimelerin yerlerine yenilerinin bulunup kullanılmasını ilgilendirir. Arapça denilen kelimeler de Farsçadan alınmıştır, çünkü Türkler Anadolu’ya geldiklerinde öncelikle Farslarla diyaloga girerler.⁹ Farslar daha evvelden kelimeleri Arapçadan alırlar. Dilbilimde, bir kelime başka bir dile geçtiğinde artık vardığı dilin elemanı sayılır ve geldiği yerdekenden farklı bir manaya bürünmesi çok tabiidir. Farsça alfabesi ile reform öncesi Türkçe alfabesi birebir aynıdır ve ikisi de Arapça alfabesinden farklıdır.

1930-38 yılları (Geç Kemalist Dönem) arasında, diğer alanlarda olduğu gibi, dil reformunda da daha katı yaptırımlar söz konusudur. 1930 sonrasında ortografik değişimi yeni gramer ve kelimelerle desteklemek yoluna gidilir. Bunun üzerine ilk denemeler Arapça ve Farsça kelimeleri dilden temizlemektir. İsmet İnönü bir Türkçe sözlüğün yapılması için girişimde bulunur ve Anadolu’da yüz bin kelime oral yolla bulunur ve bu kelimelerin kökenleri Türkçe olarak ya bulunur ya da icat edilir. Bu icat etme büyük oranda Türkçeye benzeyen Latin kelimeler üzerinden yapılır. Yeni kelimelerin rastgele ve Türkçenin

---

⁸ Zakari, 133-134, 137.

⁹ Geoffrey Lewis, *The Turkish Language Reform: A Catastrophic Success* (The United States: Oxford University Press, 1999), 5.

kurallarına hiç bakılmadan yapıldığına Lewis de atfeder.¹⁰ Bu sözlüğün yapımında rol alan komisyon tartışmalar üzerine dağılır.¹¹

Türk Dili Tetkik Cemiyeti (TDTC), ikinci safha başlangıcında kurulur (1932).¹² 1934'teki Soyadı Kanunu da dille olan bağından dolayı dile etki yapmıştır. Lewis, bir örnek olarak Mehmet Fuat Köprülü'yu verir. Türk Edebiyatı'nın meşhur tarihçisi soyadının sonundaki "zade"yi Farsça olduğu için çıkartmak zorunda kalır.¹³ 1934'teki İskan Kanunu'nun 11. maddesinde de ana dili Türkçe olmayanların tehcir ve vatandaşlıktan iskat edilebilecekleri belirtilmiştir.¹⁴ Bu gibi kanunlar ülkenin tek dil politikasında basamaklardır.

TDTC Umumi Merkez Heyeti Toplantısı, 04/01/1933. TDK Dijital Galerisinden

1934'teki diğer önemli bir durum da İkinci Türk Dili Kurultayının bitişinden hemen sonra merkezi komite neredeyse tüm zamanlarını Arapça ve Farsça kökenli kelimelere Türkçe karşılıklar bulmaya harcar. Kurumun bu dönemdeki en önemli yayımları Osmanlı Türkçesinden Yeni Türkçeye olan "Cep Kılavuzları"dır. Bu çalışmaların ardından "Tarama

---

¹⁰ Lewis, 4.

¹¹ Zakari, 136, 138-139.

¹² Mehmet Özdoğan, *Türkiye'de ulus inşası ve dil devrimi (1839-1936)* (Ankara: Astana Yayınları, 2017), 165.

¹³ Lewis, 6.

¹⁴ Yeşim Bayar, "The trajectory of nation-building through language policies: the case of Turkey during the early Republic (1920–38)," *Nations and Nationalism* 17/I (2011): 121.

Dergisi”nin kelime girdileri düzeltilir ve 20. yüzyılın Osmanlıca lûgatları incelenip Tarama Dergisi’nde bulunmayanlar da hazırlanır.¹⁵

Bunların ardından, bir kılavuz hazırlama grubu kurulur. Bu kılavuz 1935’te Türk Dili Tetkik Cemiyeti tarafından yayınlanır. Kılavuzun önsözünde, içindeki tüm kelimelerin kurumun araştırmalarıyla bulunmadığı, karşılığı bulunamayan kelimelerin yerine yenileri üretildiği belirtilir. Kurum bu sözleriyle dil reformuna kelime uydurdukları için karşı çıkanların iddialarını 1935’te kabul etmiş olur.¹⁶

Yine bu kılavuzun önsözünde Güneş-Dil Teorisi’nden parçalar bulmak mümkün. Bazı yabancı dillerdeki kelimelerin kökleri eskiden Türkçe olmadığı varsayılsa bile, yeni araştırmaların nasıl bunun yanlış olabileceğini gösterdiğinden bahsedilir. Tedbir olarak da şu eklenir: “Türkçe kökenli kelimelerin çok azı bu kılavuzda bulunmaktadır. Türkçenin diğer dillere olan katkısı bunlarla sınırlı değildir”.¹⁷

Gazetelerin bu yeni kelimelerle yayın yapmaları da halkın değişiminde büyük rol sahibidir. Kitaplar daha küçük bir kesime hedeflenen yazılardır fakat gazeteler hem dil olarak hem de bahsettikleri konular olarak daha geniş bir kitleye bakar, diye düşünüldüğünü ekler Zakari.¹⁸

Yeni kelimeler ve gramer üzerinden bir örnek verelim. Eski Türk Dil Kurumu başkanlarından Prof. Dr. Hasan Eren, gazetelerde geçen bir açıklamayı “Yeni Bir Ek: -sal / -sel” adlı makalesinde şöyle anlatır:¹⁹ “Dil inkılâbının ilk yıllarında ortaya atılan “ulusal” biçiminin -(a)l ekiyle kurulduğu açıktır. “Ulusal” biçiminin sonundaki -(a)l ekinin Fransızca “national”in sonundaki -al ekinden örneklendiğini biliyoruz. “Ulusal” biçiminin gazetelerimizde “sonundaki -l ince okunur” diye açıklandığını anımsıyorum. Bu açıklama “ulusal”ın Fransızca “national”e dayandığına açık bir tanıktır. Ne var ki “ulusal” biçiminin sonundaki -l kalın okundu, kumsal, uysal gibi Türkçe örneklerin baskısıyla.” Bu örnek ne kadar dilin Fransızcaya benzetilmek istendiğini gösterir. Ne var ki, sondaki -l ne kadar ince

---

¹⁵ Şavkay, 173.

¹⁶ Şavkay, 175.

¹⁷ Şavkay, 178-179.

¹⁸ Zakari, 122.

¹⁹Ş. Alparslan Yasa, *Türkçenin İstilah Mes’eleleri ve İdeolojik Kaynaklı Sapmalar: “Öztürkçe” Dayatmasıyla Fransızcaleştirilen Resmi Dil* (İstanbul: Kurtuba Yayınları, 2013), 258.

de denilse Türkçenin bin yıllardan beri gelen sesli harf uyumuna uymamasından insanların ağzına yerleşmemiştir.

Buna benzer bir örnek olarak, Türk Dili Birinci Kurultayı'nda konuşma yapan Edirne mebusu Şeref Bey, Türkçenin kelime sırasının bir sorun olduğundan ve fiilin en sonda değil de batı dilleri gibi cümlenin başlarında gelmesi gerektiğinden bahseder. “Kafamızdaki düşünce dizisini batı soylarının kafalarındaki düşünce dizisine uydurmamız gerekir.” diye bir istekte de bulunur. Halbuki, dünyadaki çoğu dil SOV denilen özne, nesne, fiil sırasına göre konuşur ve ikinci sırada olan SVO, batı dillerinde ve başka birçok dilde bulunur. Dünyada özne, nesne ve fiil şekillerini her permütasyona göre kullanan dil bulmak epey kolaydır ve bunlar epey dağınıktır. Hangi sırada konuşulduğunun geri kalmak yahut ilerlemekle alakası elbet yoktur.²⁰

Genç Kalemler

Edebi bir grup olan Genç Kalemler, 1911 Mayıs'ında Selanik'te kurulur. İçlerinde en önde gelenlerden Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin örneklerini verebiliriz. Ömer Seyfettin yazdığı “Yeni Lisan” makalesinde ulusal bir dil için gerekenlerden bahseder ve mevcut Arapça ve Farsça kökenli kelimeleri yenileriyle değiştirmeye karşı çıkar. Ömer Seyfettin edebiyatçılar içinde dil değişimi fikrine nispeten daha yakındır. Lewis bunun çoğu edebiyatçının Osmanlıcaya olan sevgilerinden yahut avamdan kendilerini ayıran bir şey olduğunu düşündükleri için olabileceğini belirtir.²¹

Ziya Gökalp bilim ve teknoloji gelişmeleri için gereken kelimelerin Türkçede olması için batı ülkeleri gibi yapılması gerektiğini düşünür. Batı dilleri nasıl eski Yunan ve Latin dillerinden yararlanarak bilim yapıyorsa, Türklerin de Arapça ve Farsça ile bunu yapması gerektiğini söyler. Bu düşüncesinden yola çıkarak yabancı ilmî kelimelere Arapça ve Farsçayı kullanarak Türkçe karşılıklar bulmaya çalışmıştır. Lewis, en başarılı kelimesinin mefkûre olduğunu söyler. Hâlâ “ideal” için sözlüklerde yer alır, ideal ve Tarama Dergisi'nin ürettiği ülkü ile birlikte.²²

---

²⁰ Yasa, 301.

²¹ Lewis, 22-23.

²² Lewis, 25.

Güneş-Dil Teorisi

1935'te Atatürk'ün eline Fransızca 47 sayfalık, Viyanalı bir profesörün kaleme aldığı bir yazı geçer. Bu yazı, dillerin nasıl ortaya çıktığından bahseder. Bu teoriye göre ilk olarak dil, insanların el hareketlerinden oluşmuştur. Kvergić (yazının sahibi) teorisi için Türkçe zamirlerde delil olduğunu düşünür. 2 ay öncesinde yazının başka bir nüshası Ahmet Cevat Emre'ye yollanmıştır fakat kendisi kısa bir sürede değersiz olduğunu düşünür. O sırada Emre, Türk Dil Kurumu'nun gramer kısmının başkanıdır. Atatürk bu yazıdan etkilenir ve Emre'nin görüşünü Kvergić'i kiskanmasına bağlar.

Türk Dil Kurumu'ndan başkaları teoriyi okuyup, yapılan psikolojik analizin değerli olduğunu düşünürler. Eskiden insanların gayet küçük el hareketleri ve seslerle anlaşmaya başlamış olmaları fikrinin üzerine gidilmesi gerektiğini düşünürler. Dil kurumundakilerin ve Atatürk'ün bunun ardındaki uğraşları sonucunda Güneş-Dil Teorisi ortaya çıkar. Dilâçar ortaya çıkan teorinin büyük oranda Atatürk'ün olduğunu söyler.

Teorinin vardığı yerde, yabancı kelimelerin de Türkçe kaynaklı olduğu savunulur. Ulus gazetesi, 1935 Kasım ayındaki "Dil Yazıları" serisinde her gün altmıştan çok, genellikle Arapça kökenli kelimenin Türkçe kökenli olduğunu göstermeye çalışır. 1994'e kadar kesin olarak bilinmeyen yazarın Atatürk olduğu ortaya çıkar.²³

Bu teoride diller kültürlü ve kültürsüz diye ayrılırlar ve Hint-Avrupa dillerinin atasının Türkçe olduğu ileri sürülür. Bu teori halka Üçüncü Türk Dili Kurultayı'nda (1936) sunulur. Batı ve doğu uluslardan temsilciler gelir.²⁴

Bir Dil Akademisi

Tanzimat döneminde bir dil akademisi, bazı ülkelerde şu an var olduğu gibi, gündeme gelir. 1851'de Encümen-i Daniş kurulur fakat kısa sürede dağılır.²⁵ Rusya'da yaşayan bazı

---

²³ Lewis, 58.

²⁴ Aleksandr Nikolayeviç Samoyloviç, "Türkiye'de Üçüncü Dil Kurultayı," Türk Dili CXVI/808 (2019): 88.

²⁵ Özdoğan, 162.

Türkler Cumhuriyet'ten epey önceden beri Türklerin tek bir dile sahip olması üzerine çalışmıştır. Örneğin, Yusuf Akçuraoğlu Türkiye'ye göçer ve Osmanlı'nın ulus kimliği yaratamadığını ve bu yüzden geri kaldığını düşünür. Onun gibi, Sadri Maksudi Türkiye'ye göçer ve Atatürk'e yakın bir rolü olur. "Türk Dili İçin" kitabı reform için önemli bir kaynak olmuştur.²⁶ 1926'da Sovyetler Birliği kendi içindeki Türkî cumhuriyetlerin alfabesini Latin alfabesine çevirir. Bu da Türkiye'deki reforma güç sağlamıştır.²⁷

Cumhuriyet başlarında da dil akademisi kurulması istekleri vardır. Dil Encümeni adlı kurumda istenilen bulunamayınca, 1931'de bu kurum dağılır. Bu alanda yüksek kurumlara ihtiyaç duyulduğu hissedilince, Atatürk tarih ve dil kurumlarını kurdurur. Dil kurumunun adı Türk Dili Tetkik Cemiyeti, şimdiki adıyla Türk Dil Kurumu'dur. 1931'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti kurulur. Osmanlı kavramından ziyade Türk kavramına dayalı bir tarih kurulması bu dönemde olur. Atatürk, Türk dilinin tarihiyle birlikte incelenmesini ister ve 1932'de Çankaya'da bir toplantıda, "Artık dil işlerini düşünecek zaman gelmiştir." der.²⁸

Kurultaylar

1. Birinci Türk Dili Kurultayı

Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kuruluşu, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin ilk kurultayından iki gün sonra açıklanır.²⁹ Birinci Türk Dili Kurultayı'nın asıl başlatıcı faktörü Mustafa Kemal'dir. Kemalist dil reformunun arkasındaki fikirler halka 1932 yılında, Birinci Türk Dili Kurultayı'nda sunulur.³⁰ Landau, bu kurultayın Osmanlı ve İslamî geçmişten kopuştaki devrim niteliğinde adımlardan biri olduğunu söyler. Geçmişin açık bir şekilde reddi İslam'dan çok Osmanlı rejiminedir.³¹ Bu kurultayın önemli bir özelliği, başlangıç aşamasında olan Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin tüzüğü ve merkezi komitesinin burada belirlenmesidir.³² Bu kurultayın açılış konuşması Samih Rifat tarafından yapılır. Konuşmasından batılılaşmanın gaye olduğu çıkartılabilir. Kemalistlerin dil reformunu batılılaşma sürecinin bir parçası olarak

---

²⁶ Zakari, 140.

²⁷ Zürcher, 190.

²⁸ Özdoğan, 164.

²⁹ Jacob M. Landau, "The First Turkish Language Congress," *The Earliest Stage of Language Planning* (1993): 274.

³⁰ Şavkay, 106.

³¹ Landau, 271.

³² Şavkay, 112.

gördükleri açıktır. Kurultay boyunca Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerin temizlenmesi üzerine konuşulur fakat Batı kökenli kelimelerden hiç bahsedilmez.³³

Samih Rıfat demokrasi ile dil arasındaki bağdan da bahseder. Yazılı dilin konuşulan dilden uzaklığının, hükmedenlerle hükmedilenler arasında iletişim kopukluğuna sebep olduğunu söyler.³⁴ Landau da benzer bir şekilde, Osmanlı hükümetinin kendilerini Türk değil de Osmanlı olarak gördüklerinden ve Türk kelimesinin Anadolu'daki avam için küçümseyici bir şekilde kullanıldığından bahseder. Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerin birleşiminden oluşan Osmanlıca'yı birçok kişinin Türkçeden ayırdığını belirtir. Arapça harflerin Osmanlıca'yı yazmak için uygun olmadığını söyleyerek, Kemalist dil reformunun Türkçeyi saygıdeğer bir dil yapması yanında, bütün halka erişebilen bir iletişim yolu kılmaya çalıştığını da ekler.³⁵

2. İkinci Türk Dili Kurultayı

Kemalistler, tartışmaları engellemek için İkinci Türk Dili Kurultayı'ndan önce iki karar alırlar. Bu kararlardan biri, İkinci Türk Dili Kurultayı kuralları altında 11. maddede, "Kurultaydaki Tartışmaların Gidişatı" gibi bir isim altında geçer. Kurultayın prensip olarak bilimsel tezlerin üyelere açıklanması için olduğunu, tartışma ve ihtilafların bu kurultayın bir parçası olmayacağını söyler. İkincisi de 6. maddede, hükümet yetkilileri, bilim insanları ve cemiyet üyeleri hariç kimsenin tartışmalara katılamayacağı şeklindedir.³⁶

Hazırlıklardan sonra kurultay 1934 yazının sonuna doğru toplanır. Eğitim Bakanı Abidin önemli bir açılış konuşmasını yapar ve kurultayın amaçlarını ve temasını sunar. Dünya tarihinde büyük dönüm noktalarını Türk karakterinin yarattığını, insanlık medeniyetinin Türk insanları tarafından başlatıldığını ve ardından asırlarca medeniyet gelişiminden uzakta bırakıldıklarını söyler. Bu cümlelerle, Kemalist tarih tezinin iki ana kısmını tekrarlar: birincisi, dünya medeniyetlerinin Türk kökenleri olduğu; ikincisi: özellikle Osmanlı vaktinde medeniyet gelişiminden uzak kaldıkları. Konuşmasının geri kalanında dil reformunun popülist yapısından bahseder. İnsanların yaygın cahilliğini Osmanlı Türkçesinin anlaşılmazlığına bağlar.³⁷

---

³³ Şavkay, 118.

³⁴ Şavkay, 119.

³⁵ Landau, 272.

³⁶ Şavkay, 160.

³⁷ Şavkay, 161-163.

Kemal ve İsmet Paşalar, İkinci Türk Dili Kurultayı'nda (18/08/1934). TDK Dijital Galerisinden

Birinci Türk Dili Kurultayı'nda olduğu gibi, TBMM Başkanı Kazım Paşa yine kurultaya başkan seçilir. Konuşması açılış konuşmasına benzer bir tondadır. Söyledikleri şuna benzerdir: “Türkler yüzyıllarca göçebe yaşamıştır ve gittikleri yerlerde değişmişlerdir. Böylelikle çoğu ana dillerini unutmuşlardır. Göç etmiş ama karakterlerini ve dillerini korumuş Türk topluluklarına yapılan göçmenlikten gelen ve dinî baskılar dillerini geliştirmelerini engellemiştir. Sığınak için olan ve dinî enstitüler Türk dilinin asıl karakterini bunca yıl geliştirmek yerine yok etmeye çalışmıştır.” Burada önemli bir nokta şudur ki: Kemalist tarih tezinde, Osmanlı hükümetinin siyasî dikkatsizliği ile birlikte, İslam da açık bir şekilde suçlanır.³⁸

Bu kurultayda geçen önemli ana konulardan biri de Türkçenin Anadolu'daki yerli diller, Hint-Avrupa dilleri ve Sami dillerle olan bağı olmuştur. Cemiyete yeni Genel Sekreter seçilmiş İbrahim Necmi kurultayda yaptığı konuşmada öncelikle Türkçeyle Hint-Avrupa dillerini mukayese etmenin uzun yıllar sürecek araştırmalar gerektirdiğini söyler. Doktor Sami Ali'nin Kelt Lisaniyla Türkçedeki kelimelerin etimoloji karşılaştırması hakkındaki kitabından ve başka kitaplardan bahseder. Ardından şöyle önemli bir nokta ekler: “Türkçenin

---

³⁸ Şavkay, 164-165.

Hint-Avrupa ailesi dillerinin henüz keşfedilmemiş asıl kaynağı olduğu görüşünün her gün dayanakları artıyor.” Daha araştırmalar yapıldıkça, bu konuda bilgiler kazanılacağını ekler.³⁹

Bu kurultayda tezlerini sunanlardan biri olan Sami Ali, Türkçenin bulunduğu ailenin ana dili, Hint-Avrupa ailesinin ana dilinden daha eski olduğunun önceden sonuçlandırıldığını söyler. Türkçenin Hint-Avrupa dillerinin gramerleri üzerinde büyük tesiri olduğunu söyler ve bunun için örnekler gösterir. Türkçe ve Hint-Avrupa dilleri arasındaki sözde bağ bu kurultayda sık geçen bir konudur. Antropoloji Profesörü Dr. Şevket Aziz de konuşmasında İngiliz bir akademisyenin konuşmasına atfederek antropolojik araştırmaların diller üzerindeki araştırmalara faydalı olacağını söyler. Şu ana kadar yapılan araştırmaların kültürel diller olarak kabul edilen Hint-Avrupa dillerinin Türkçenin ana diline olan benzerliğini gösterdiğini söyler ve sonunda büyük bir alkış alır.⁴⁰

3. Üçüncü Türk Dili Kurultayı

Bu kurultay 1936 yılının aynı şekilde yaz sonuna doğru gerçekleşir. Kurultaydan önce yabancı temsilciler, tertip komitesi ve dil ile tarih kurumlarının üyeleri, Cumhurbaşkanı tarafından saraya kabul edilir. Yaptıkları görüşmede yalnızca dilin kökenine ilişkin Dil Kurumu tarafından ileri sürülen yeni “Güneş-Dil” Teorisi konuşulur. Türkçenin İran, Yunan ve başka dillerle bağı üzerine konuşulur.⁴¹ Kurultayın tebliğler listesine baktığımızda, konunun Güneş-Dil Teorisini iletmek olduğu çok açıktır. Batı ülkelerin temsilcileri ise tebliğlerini farklı konularda sunarak teoriyi eleştirmekten geri dururlar.⁴²

Türk Dil Kurumu’nun Genel Sekreteri İbrahim Necmi Dilmen, konuşmasındaki raporda 1934-1936 arasındaki kurumun çalışmalarını sunarken, bu yıllar içerisinde 6.075 kelime değiştirildiğini söyler. Devam eden yıllarda da 26.241 kelime değiştirilince, toplam kelime sayısı 32.316’yı bulur.⁴³

---

³⁹ Şavkay, 168.

⁴⁰ Şavkay, 168.

⁴¹ Samoyloviç, 88.

⁴² Samoyloviç, 90, 95.

⁴³ Şavkay, 180-181.

Üçüncü Türk Dili Kurultayı'ndan. TDK Dijital Galerisinden

Kapanış

1927'de Atatürk meşhur 36 saatlik Nutuk konuşmasını yapar. Dildeki kelimeler kısa sürede o denli değişir ki, 1960'lardaki gençlerin anlayabilmesi için sadeleştirilmesi gerekir. Geoffrey Lewis, başarının inkâr edilemezliğini bu örnekle gösterir fakat kitabının isminden de anlaşılacağı gibi Türkçe dili ve konuşan insanlar üzerindeki etkisinin “felaket” olduğunu düşünür.⁴⁴

Atatürk'ün ölümünden sonra dil devrimi büyük oranda yavaşlar. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra devam edilmesine rağmen devlet reformu açık bir şekilde desteklemez.⁴⁵ Lewis'e göre, dil devriminin yurtdışında çok fazla bilinmemesinin sebebi, yarı yüzyıldan çok

---

⁴⁴ Lewis, 2-3.

⁴⁵ Zürcher, 192.

sürdüğü için haber niteliği olmadığıdır. Ama tesirinin bugünkü Türkçeyi 30 yıl öncekine göre kıyaslayarak bile görülebileceğinden bahseder.⁴⁶

Kaynakça

Lewis, Geoffrey. *The Turkish Language Reform: A Catastrophic Success*. The United States: Oxford University Press, 1999.

Zürcher, Erik J.. *Turkey: A Modern History*. New York: I.B.Tauris & Co. Ltd, 2017.

Zakari, Andre. *A Modernist Approach Towards Turkish Nationalism: The Case of Language Policies in Early Republican Turkey*. İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık Ticaret A.Ş., 2017.

Özdoğan, Mehmet. *Türkiye 'de ulus inşası ve dil devrimi (1839-1936)*. Ankara: Astana Yayınları, 2017.

Yasa, Ş. Alparslan. *Türkçenin İstilah Mes 'elesi ve İdeolojik Kaynaklı Sapmalar: "Öztürkçe" Dayatmasıyla Fransızcalastırılan Resmi Dil*. İstanbul: Kurtuba Yayınları, 2013.

Akşin, Sina. *Kısa Türkiye Tarihi*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2007.

Bayar Yeşim, "The trajectory of nation-building through language policies: the case of Turkey during the early Republic (1920–38)." *Nations and Nationalism* 17/I (2011): 108-128.

Şavkay, İsmail Tuğrul. "The Political-Ideological Dimension of Kemalist Language Reform." Doktora tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 1996.

Landau, Jacob M.. "The First Turkish Language Congress." *The Earliest Stage of Language Planning* (1993): 271-292.

Samoyloviç, Aleksandr Nikolayeviç. "Türkiye'de Üçüncü Dil Kurultayı." *Türk Dili* CXVI/808 (2019): 88-98.

---

⁴⁶ Lewis, 1.